

Evidentiella verbkonstruktioner i svenskan och kroatiskan i ett kontrastivt perspektiv

Petrović, Ante

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:986710>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-14**

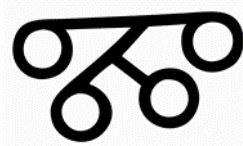
Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Universitetet i Zagreb
Filosofiska fakulteten
Institutionen för skandinavistik

Ante Petrović

**Evidentiella verbkonstruktioner i svenskan och kroatiskan i
ett kontrastivt perspektiv**

Masteruppsats

Handledare: fil. dr. Goranka Antunović, prof.

Zagreb, januari 2019

Innehållsförteckning

1 Inledning	4
2 Teoretisk bakgrund	5
2.1. Om evidentialitet.....	5
2.1.1. Definition av evidentialitet	5
2.1.2. Semantiska distinktioner inom evidentiella system	7
2.2. Övergripande teoretiska utgångspunkter	8
3. Tidigare beskrivningar av evidentiella verbkonstruktioner i svenskan och kroatiskan	10
3.1. Evidentiella verbkonstruktioner i svenskan.....	10
3.1.1. Hjälperbet <i>lär</i>	11
3.1.2. Hjälperbet <i>skola</i>	12
3.1.3. Konstruktionen <i>lär ska</i>	14
3.1.4. Perfekt.....	14
3.1.5. Preteritum konjunktiv.....	15
3.1.6. Hjälperbeten <i>måste, böra, kunna, inte behöva</i>	15
3.1.7. Verben <i>måtte, verka, förefalla, tyckas, se ut</i>	16
3.1.8. Perceptionsverb med infinitiv	17
3.2. Evidentiella verbkonstruktioner i kroatiskan.....	17
4. Målsättning och hypotes	20
5. Metodologi	21
6. Resultat och analys	22
6.1. Konstruktioner i svenskan	22
6.1.1. Hjälperbet <i>lär</i>	22
6.1.2. Hjälperbet <i>skola</i>	26
6.1.3. Konstruktionen <i>lär ska</i>	28

6.1.4. Perfekt.....	30
6.1.5. Preteritum konjunktiv.....	30
6.1.6. Sammanfattning av resultaten för <i>lär</i> , <i>skola</i> och <i>lär ska</i>	31
6.2. Översättningsmotsvarigheter till svenska evidentiella konstruktioner i kroatiskan.....	32
6.2.1. Hjälp verbet <i>lär</i>	32
6.2.2. Hjälp verbet <i>skola</i> , konstruktionen <i>lär ska</i> och preteritum konjunktiv	34
6.2.3. Perceptionsverb med infinitiv	34
7. Diskussion	36
8. Avslutning	38
Litteraturförteckning	39
Sammanfattning	42
Sažetak	43
Abstract	44

1 Inledning

Evidentialitet kan definieras som en grammatisk kategori som uttrycker källan för den information som överförs i ett yttrande, men också som en semantisk kategori som i olika språk kan koda både med grammatiska och lexikala medel.

Medan runt en fjärdedel av världens språk (Aikhenvald 2004: 3) har obligatoriska evidentiella morfem, tillhör både svenskan och kroatiskan, liksom de flesta europeiska språken, tveklöst de språk där evidentialitet inte är någon morfologisk kategori. Om grammatik och lexikon betraktas som ett kontinuum, betyder detta dock inte att hänvisning till källa inte alls är någon betydelse som finns i deras grammatiska system. Syftet med denna uppsats är att identifiera och undersöka mer eller mindre grammatiska element, såsom verbformer, syntaktiska konstruktioner och hjälpverb, som kan ha evidentiell betydelse i svenskan och kroatiskan samt att med avseende på detta jämföra dessa två språk.

Efter en kortfattad redogörelse för teoretiska beskrivningar av evidentialitet och för övergripliga teoretiska antaganden, ska några tidigare grammatiska beskrivningar av svenskan och kroatiskan presenteras och analyseras för att identifiera vilka språkelement som kan betraktas som potentiella evidentiella markörer. Därefter ska en korpusundersökning av några av dem genomföras, och detta ska utgöra grundval för uppsatsens slutsatser.

2 Teoretisk bakgrund

2.1. Om evidentialitet

Evidentialitet är ett relativt nytt begrepp i grammatiska beskrivningar. En grammatisk kategori som uttrycker informationens källa nämndes för första gången av Boas i ett verk om det inhemska amerikanska språket kwakiutl under det tidiga 1900-talet (Jacobsen 1986: 3), men termen *evidentialitet* skapades först 1957 av Jakobson (*ibid.* 5). Lingvister började dock inte med systematisk forskning av denna grammatiska kategori i världens språk förrän 1980-talet (Chafe och Nichols 1986: vii). I nuläget finns det fortfarande vissa teoretiska oenigheter och avsevärda luckor i den empiriska kunskapen om evidentialitet.

2.1.1. Definition av evidentialitet

Till att börja med är språkvetare inte ens helt eniga om definitionen av evidentiell semantik. Chafe (1986: 262) skiljer mellan två typer av definition: den snävare och den bredare. Enligt den snävare definitionen syftar evidentialitet uteslutande på informationskälla eller bevis, medan den bredare också omfattar talarens attityd till informationen i uttalandet inom evidentiell betydelse. Aikhenvald (2004: 3, 6) stödjer till exempel den snävare definitionen och betonar att evidentiella former kan, men inte behöver, ha betydelseutvidgningar från sin grundbetydelse. Mushin (2001: 18, 21-23) förespråkar å andra sidan den bredare definitionen av evidentialitet och påstår att språk ofta har en systematisk relation mellan källangivelse och typ av talarattityd till information, vilket inte kan förklaras med den snävare definitionen.

Snävt förbunden med omfattningen av evidentiell semantik är frågan om relationen mellan evidentialitet och epistemisk modalitet, som vanligen definieras som den typ av modalitet som uttrycker talarens bedömning av påståendets sanningshalt eller fakticitet (se t.ex. Palmer 2001: 7-8). En äldre åsikt är att evidentialitet också är en typ av modalitet och att den är tätt knuten till epistemisk modalitet. Palmer (2001: 24) anser till exempel att både evidentialitet, som han kallar för *evidentiell modalitet*, och epistemisk modalitet rör talarens attityd till påståendets sanningshalt eller fakticitet och är typer av *propositionell modalitet*. Vidare argumenterar han för tesen att dessa två kategorier inte alltid är urskiljbara genom att hävda att deduktiva uttryck ofta omfattar både sanningshaltsbedömning och bevis som betydelsekomponenter och att evidentiella betydelser ibland förekommer i primärt epistemiska system. Den motsatta och nyare hållningen, som underförstår den snävare definitionen av evidentialitet, är

att evidentialitet och epistemisk modalitet är helt skilda kategorier, trots att vissa språkliga former kan ha både evidentiella och epistemiska betydelser. Exempelvis försvarar Aikhenvald (2004: 3-8) starkt denna ståndpunkt genom att poängtera att evidentialitet är en oberoende kategori vars primära betydelse är syftning till informationskälla och vars former kan ha epistemiska utvidgningar på samma sätt som andra grammatiska kategorier kan ha utvidgningar från sin grundbetydelse. Hon är mycket kritisk mot ståndpunkten att evidentialitet skulle vara en subkategori av modalitet och hävdar att huvudorsaken till en sådan klassificering är att vissa forskare på grund av evidentialitets frånvaro i de flesta europeiska språken ville innefatta den i en mer känd kategori. De Haan (1999) stödjer också tesen att evidentialitet och epistemisk modalitet är skilda kategorier och försöker visa att evidentiella former inte har någon sanningshaltsbedömningskomponent i grundbetydelsen. En kompromiss mellan dessa två motsatta ståndpunkter är den att evidentialitet och epistemisk modalitet i princip är skilda, men delvis överlappande kategorier. En sådan hållning intar van der Auwera och Plungian (1998: 85-86), som föreslår att inferentiell evidentialitet, dvs. hänvisning till talarens slutsats som informationskälla, överlappar med epistemisk evidentialitet.

Ett nyare förslag som stödjer uppfattningen att evidentialitet inte är någon modal kategori är att betrakta evidentialitet som en deiktisk kategori. De Haan (2005) pekar på vissa likheter mellan evidentiella och demonstrativa former och föreslår att evidentialitet ska betraktas som ett exempel på *påståendedeixis* (*propositionell deixis*) eftersom den betecknar talarens avstånd till hela påståendet, på samma sätt som rumsdeixis betecknar talarens avstånd till ett objekt och tidsdeixis hans avstånd till en tidpunkt.

I denna uppsats betraktas evidentialitet i enlighet med den snävare definitionen, som en självständig kategori som uttrycker informationskälla.

Dessutom finns det olika åsikter om vilka språkliga element termen *evidentialitet* egentligen borde omfatta. Aikhenvald (2004: 9-11) insisterar på att *evidentialitet* bara ska användas för helt grammatikaliserade system i språk där markering av informationskälla är obligatorisk. Hon tillägger dock att alla språk har något valfritt sätt att hänvisa till informationskälla – som exempel på detta nämner hon lexikala uttryck och utvidgningar av grammatiska kategorier vilkas grundbetydelse inte är evidentiell. Det senare kallar hon för *evidentiella strategier* och hon skiljer dem, liksom de lexikala

uttrycken som anger informationskälla, skarpt från grammatisk evidentialitet. Å andra sidan finns uppfattningen att evidentialitet kan betraktas som en semantisk eller funktionell kategori som kan vara grammatikaliserad i högre eller lägre grad. Diewald och Smirnova (2010: 1-5) förespråkar till exempel denna ståndpunkt och påpekar att grammatikalisering är en process, så det är värt att undersöka alla dess faser. Därtill kritiserar de Aikhenvald för att hon likställer evidentialitet som grammatisk kategori med namnet på en konceptuell domän, vilket de jämför med tempus som grammatisk kategori och temporalitet som den motsvarande konceptuella domänen.

2.1.2. Semantiska distinktioner inom evidentiella system

Språkvetare som forskat i snävare definierad grammatisk evidentialitet har försökt bestämma vilka de vanliga värdena i evidentiella system är, dvs. hur informationskällor brukar klassificeras inom dessa system. Kända grammatikaliserade evidentiella system är av varierande komplexitet och har mellan två och sex eller flera värden (Aikhenvald 2004: 23), men det har visat sig att vissa mönster i fördelningen av den konceptuella domänen, liksom med andra grammatiska kategorier, ändå kan urskiljas. Om evidentialitet betraktas som en semantisk kategori, kan det antas att samma semantiska parametrar är relevanta även för distinktioner inom ofullständigt grammatikaliserade evidentiella system.

En distinktion som föreslogs som den primära av flera tidiga forskare är den mellan *direkta* och *indirekta* informationskällor (se t.ex. Bybee 1985: 185, Willet 1988: 57). Med *direkt informationskälla* menas det som talaren själv bevittnat, medan det som han inte själv bevittnat bara kan hänvisas till en *indirekt informationskälla*. Willet (1988: 57, 96) påstår att språk brukar skilja mellan två huvudtyper av indirekt källa: *hörsägen*, dvs. någon annans uttalanden eller folkminne, och *inferens* eller *slutledning* (eng. *inferring*), som kan vara talarens slutsats utifrån märkbart bevis eller hans förmodan utan det.

Aikhenvald (2004: 63-66) redogör för vilka som är belagda typer av evidentiella system och kommer fram till att det finns sex återkommande semantiska parametrar för evidentiella betydelser: 1) syn, 2) andra sinnen, 3) slutledning, som är grundad på iakttagbart bevis eller resultat, 4) förmodan, som inte är baserad på något iakttagbart bevis, 5) hörsägen, för rapporterad information utan referens till exakt källa och 6) citering, återgivning av information med en explicit referens till källan. Hon visar dessutom att *direkt* respektive *indirekt informationskälla*, som de beskrivs av Willet

(1988), är en möjlig, men inte fullständigt universell distinktion i evidentiella system, eftersom det också finns språk som till exempel bara skiljer mellan det sedda och alla andra källor.

2.2. Övergripande teoretiska utgångspunkter

Denna uppsats utgår från vissa antaganden från konstruktionsgrammatik och grammatikaliseringssteori, som nu kort ska presenteras.

För det första används termen *konstruktion*, såsom i uppsatsens titel, på det sätt som är vanligt inom konstruktionsgrammatik. Konstruktionsgrammatiker definierar nämligen *konstruktion* som vilket som helst konventionellt par av form och betydelse av ett sådant slag att någon aspekt av form eller betydelse inte är fullständigt förutsebar genom konstruktionens komponenter eller genom andra konstruktioner och de antar att dessa konstruktioner är språkets grundläggande enheter (se Goldberg 1995: 4, Goldberg 2006: 5). Enligt denna breda definition är alla konventionella par av form och betydelse, oavsett deras språknivå – från morfem och lexem till satsmönster och vidare – konstruktioner. Av detta följer att grammatik och lexikon inom konstruktionsgrammatik antas utgöra ett kontinuum utan några skarpa gränser. Därtill avvisas en strikt uppdelning i semantik och pragmatik och både semantiska och pragmatiska drag ingår i en konstruktions betydelse (Goldberg 1995: 7). Till slut är konstruktionsgrammatik användningsbaserad, vilket betyder att uttrycks användningsfrekvens betraktas som viktiga språkliga data (se Goldberg 2006: 45).

Kompatibel med konstruktionsgrammatikens syn på relationen mellan grammatik och lexikon är grammatikaliseringssteorin, som studerar grammatiska former inte som statiska element, utan som enheter som uppstår och förändras (se Hopper och Traugott: 19). Grammatikalisering betraktas som en gradvis process bestående av många små förändringar och inga abrupta transitioner, och därför anses det även inom denna teoretiska riktning att språkliga uttryck kan befinna sig någonstans i ett kontinuum mellan lexikon och grammatik. Detta kontinuum kan representeras med *grammatikalitetskliner* eller *grammatikalitetsskalor* (eng. *cline of grammaticality*) av följande typ:

innehållsord > grammatiskt ord > klitik > böjningsaffix

Figur 1. Ett exempel på grammatikalitetsklin (Hopper och Traugott 2001: 7)

Eftersom språk ständigt förändras, kan det förväntas att de har former med olika grammatikaliseringsgrader. På grund av detta kan ett språks grammatiska beskrivning inte vara fullständig om man uteslutande begränsar sig till helt grammatikaliserade kategorier.

Då jag utgår från ståndpunkterna att det inte finns någon skarp gräns mellan grammatik och lexikon och att grammatikalisering är en gradvis process, instämmer jag med Diewald och Smirnova (2010: 5) i att det också är värt att undersöka ofullständigt grammatikaliserade evidentiella system. Sådan forskning är inte bara nödvändig för en komplett beskrivning av språk med dessa system, utan kan också bidra till allmän kunskap om hur evidentialitet som semantisk kategori uttrycks i världens språk.

3. Tidigare beskrivningar av evidentiella verbkonstruktioner i svenskan och kroatiskan

Det är helt obestridligt att varken svenska eller kroatiska har fullständigt grammatikaliserad evidentialitet. Emellertid verkar det finnas vissa hjälpverb, verbformer och syntaktiska mönster som kodar ett påståendes informationskälla och som kan sägas uppfylla Aikhenvalds (2004: 144-151) kriterier för *evidentiella strategier*. Alla dessa element kallar jag för *evidentiella verbkonstruktioner* och hjälpverb med evidentiell betydelse kallar jag för *evidentiella hjälpverb*.

I detta kapitel ska relevanta beskrivningar av svenskan och kroatiskan presenteras och analyseras för att identifiera de evidentiella verbkonstruktionerna.

3.1. Evidentiella verbkonstruktioner i svenskan

Det svenska evidentiella systemet har hittills inte systematiskt eller grundligt utforskats, men det finns grammatiska beskrivningar som nämner och undersökningar som rör de evidentiella hjälpverben, verbformerna och de andra konstruktionerna om än inte nödvändigtvis med referens till termen *evidentialitet*.

Kronning (2002) nämner och exemplifierar i en mycket kort populärvetenskaplig artikel att preteritum konjunktiv i ålderdomlig svenska samt hjälpverben *lär* och *skola* i modern svenska kan markera hörsägen, medan perfekt kan uttrycka att kunskapen i ett yttrande är talarens slutsats. Han föreslår dessutom att grammatikor borde beteckna dessa användningar som evidentiella i stället för modala som de gör, men någon mer detaljerad beskrivning av dessa konstruktioners betydelse och användning gör han inte i artikeln.

I ett annat arbete gör samma forskare (Kronning 2007) en noggrannare morfologisk, semantisk och kontextuell analys av de svenska hjälpverben för hörsägen: *lär*, *ska*, *skulle* och syntagmen *lär ska*.

Svenska Akademiens grammatik (SAG, Teleman *et al.* 1999a-c) använder inte termen *evidentialitet*, men den nämner på flera ställen grammatiska element som jag betraktar som evidentiella.

För det första inkluderar de (Teleman *et al.* 1999c: 284) verb som i denna uppsats anses som evidentiella hjälpverb bland epistemiska hjälpverb och beskriver deras

betydelse så att deras evidentiella innehåll blir tydligt. Hjälpverben anges efter betydelsetyp och de som är relevanta för min studie är följande:

- *lär* och *skall*, vilkas betydelse är "hänvisning till källa" och närmare förklaras som "p[ropositionen] är sant efter vad det sägs",
- *måste*, *bör*, *kan* och *behöver inte*, som uttrycker att påståendet är talarens "slutsats", dvs. de betyder att "p[ropositionen] är sann efter vad talaren eller 'man' kan räkna ut", och som dessutom kodar talarens bedömning av slutsatsens pålitlighet;
- *måtte*, *verkar*, *förefaller*, *tycks* och *ser ut* kodar "hänvisning till indicier" eller med andra ord att "p[ropositionen] är sann efter vad vissa tecken tyder på".

Den betydelse som SAG kallar för "hänvisning till källa" är *hörsägen* enligt Aikhenvalds (2004: 64-65) terminologi, medan "slutsats" och "hänvisning till indicier" motsvarar *slutledning* respektive *förmodan*.

Dessutom nämner även SAG (Teleman *et al.* 1999c: 242) att perfekt kan användas, också när kontexten anger en bestämd förfluten tidpunkt, för att beteckna att "talaren bygger sin kunskap på en annan trovärdig persons utsagor eller har dragit en slutledning på grundval av olika indicier" och att preteritum konjunktiv kan användas för att beteckna "en annan persons yttranden eller tankar" (*ibid.* 271), vilket är klara exempel på evidentiell betydelse. Därtill anger de (Teleman *et al.* 1999b: 576) att objekt med infinitiv som bestämning till perceptionsverb uttrycker direkt uppfattning.

3.1.1. Hjälp verbet *lär*

SAG (Teleman *et al.* 1999c: 305) anger att hjälp verbet *lär* i sin grundbetydelse betecknar "att satsinnehållet är något som påstås av andra" och att det alltid hänvisar till vad som sägs i nutid.

Det nämns att *lär* dessutom kan uttrycka talarens antagande, och ett av de exempel som anges är:

(1) *Några mål på hörnor och frislag lär det inte bli i VM.*

Kronning (2007: 297) förklarar närmare att tolkning av *lär* i nutida standardsvenska beror på temporal lokalisering av den händelse som uttrycks med det underordnande verbet. En händelse som kommer före eller i talögonblicket innebär nämligen vanligtvis

att *lär* är en hörsägensmarkör, medan *lär* uttrycker talarens slutledning om det syftar på en händelse efter talögonblicket, vilket illustreras med följande exempel:

(2) *Hon lär vara rik.*

(3) *Hon lär ha varit rik.*

(4) *Det klarnar upp. Det lär bli bättre väder.*

Som undantag kan *lär* i vissa kontexter också syfta på en rapporterad framtida händelse:

(5) *Enligt väderleksrapporten lär det bli en varm sommar i år.*

Möjligheten att *lär* kodar talarens slutsats om en händelse eller ett tillstånd i det förflutna eller nutiden nämner författaren dock inte.

Svenska Akademiens ordbok (SAOB, 1942) anger flera modala och temporala betydelser av verbet *lär*, av vilka några är föråldrade. För det första kan det "beteckna futurum"; förr kunde det markera "rent futurum", vilket är belagt från cirka 1580 till det tidiga 1800-talet, vid sidan av futurum "med modal bibet[ydelse] för att beteckna en förmodan om n[å]g[o]t", som också nämndes av SAG och Kronning, och som SAOB ger belägg för från 1614. Vidare fungerade *lär* förut, med belägg från mitten av 1600-talet till mitten av 1800-talet, som ett "rent modalt hjälpverb för att uttrycka en förmodan" – det användes i irreala konditionalsatsers konsekvent i stället för *skulle* och för att uttrycka försiktighet, men också i indirekt tal och i bisatser som är objekt till tankeverb, vilket möjligen kan betraktas som evidentiella användningar. Dessutom står det i SAOB att *lär* "i vissa trakter" kan vara ett deontiskt hjälpverb som uttrycker krav. Slutligen anges dess funktion som ett hjälpverb för hörsägen, med belägg från 1734.

När det gäller dess morfosyntaktiska drag, har hjälpverbet *lär* endast en presensform och, liksom de flesta hjälpverben, tar det inte infinitivmärke och kan inte vara korrelerat till *göra*. Det står utanför negationens räckvidd och kan förekomma i samma sats med synonyma satsadverbial (Teleman *et al.* 1999c: 305).

3.1.2. Hjälpverbet *skola*

Hjälpverbet *skola* är mycket polysemt och kan förutom den evidentiella betydelsen också ha temporal samt modal deontisk, epistemisk och potentiell betydelse (se Teleman *et al.* 1999: 312-320).

SAG (*ibid.* 313) hävdar att *skola* med evidentiell betydelse uttrycker ”att satsinnehållet är sant enligt vad talaren har hört sägas” och är synonymt med hjälp verbet *lär*. Det anges också att verbet vanligen står i presens, men att det också kan stå i preteritum för att beteckna hörsägen i förfluten tid:

(6) *Enligt polisen ska de ha varit med och stulit vapen och sprängämnen ur mobiliseringsförrådet i Järna.*

(7) *Efter vad som sas på festen skulle du vara på väg till Singapore.*

Dessutom nämner SAG att *skola* ibland används i preteritum ”för att ange satsinnehållet som en möjlig slutsats av någons yttrande eller av ett sakförhållande som aktualiserats på annat sätt” och att det då uttrycker talarens skepsis.

Kronning (2007: 300-301) påstår dock att preteritumformen *skulle* också används för hörsägen i nutiden för att uttrycka en mer empatisk distansering från påståendet och ger exempel på sådan användning från tidningar:

(8) *Det ryktas att Berisha skulle vara beredd att diskutera en fredlig lösning med myndigheterna [...]. (SVD 1998)*

Han fortsätter med att anföra att *skulle* för nutidshörsägen till skillnad från presensformen och andra hörsägensmarkörer vanligtvis används med en lexikal specifikation av informationskällan, som exempelvis kan vara ett yttrandeverb i den sats som är överordnad bisatsen med *skulle* inom predikatet, som i (8), ett adverbial som [*enligt* [Nf]] eller en nominalfras som betecknar källan.

Dessutom tillägger Kronning (2007: 303) att hörsägenshjälp verbet *skulle* också kan användas för att syfta på en hypotetisk händelse efter talögonblicket:

(9) *Det ryktas att det skulle bli en militärkupp den 10:e september.*

Beträffande hjälpverbets böjning, anger SAG att det vid sidan av presensformerna *ska* och *skall* samt preteritumformen *skulle* också finns infinitivformen *skola* och supinumformen *skolat*, som båda är skriftspråkliga och tämligen ovanliga och som hos vissa talare därtill har de talspråkliga alternativa formerna *skulla* och *skullat*. Kronning (2007: 291-292) visar emellertid att *ska* används som den vanligaste infinitivformen, som kan förekomma i alla språkregister:

(10) *EU-parlamentet sägs ska företräda folket.*

En av de nitton betydelser av verbet *skola* som SAOB (1972) anger är "betecknande att vad som utsäges är ett återgivande av ett faktiskt [e]ll[er] bl[ott] tänkt yttrande [e]ll[er] påstående [e]ll[er] ett rykte [e]ll[er] en faktisk [e]ll[er] förment åsikt hos n[å]g[o]n". Vidare står det att denna betydelse realiseras både i bisatser som är bestämning till ett yttrandeverb och i huvudsatser och för båda ges belägg från och med 1500-talet, som markerar början på den språkperiod SAOB beskriver.

3.1.3. Konstruktionen *lär ska*

SAG (Teleman *et al.* 1999c: 305) anför att hörsägen också kan markeras med konstruktionen *lär ska/skola*, som används "marginellt" och "mest i talspråket" och där *ska* är "tautologiskt".

Kronning (2007: 298) hävdar att *lär ska* kan syfta på en påstådd händelse både före och efter talögonblicket samt att varianten med *skola* förekom till slutet av 1800-talet. Han framhåller att *lär ska* till skillnad från de enskilda hjälpverben alltid betecknar hörsägen och att konstruktionen därför inte innehåller någon tautologi.

SAOB (1972) nämner i artikeln om hjälp verbet *skola* att det kan användas i "mer [e]ll[er] mindre tautologiska uttr[tyck]" som *lär* eller *säges skola*, men "numera icke i vårdat spr[åk]". Det anges ett exempel med frasen *sägges och skulla [...] dö* från 1652, medan beläggen på *lär ska* är från och med 1939:

- (11) *(Folk säger) att Tranchant inte har glömt att hans dotter fick en oäkta unge som Grainier lär ska vara far till.* (Eyvind Johnson, 1949)

3.1.4. Perfekt

Som redan sagts, skriver SAG (Teleman *et al.* 1999c: 305) att perfekt även kan användas när kontexten anger en bestämd förfluten tidpunkt för att beteckna att "talaren bygger sin kunskap på en annan trovärdig persons utsagor eller har dragit en slutledning på grundval av olika indicier" och detta betraktas i denna uppsats som en evidentiell betydelse. Några av de exempel SAG bjuder på är:

- (12) *Tjuven kom in genom ytterdörren, men enligt polisen har han blivit överraskad och flytt genom ett fönster.*
- (13) *Eftersom gräsmattan är våt, har det säkert regnat på morgonen.*

Evidentiellt perfekt kan alltså enligt SAG:s beskrivning koda både hörsägen och talarens slutledning som informationskälla och kan därför sägas vara en markör för

indirekt evidentialitet i förfluten tid, i opposition mot preteritum, som implicerar direkt evidentialitet. När det gäller typiska användningar, anger SAG att sådant perfekt är vanligt i historiska framställningar:

- (14) *Historien visar emellertid, att om ringmuren funnits, så **har** dess underhåll under 400-talets lopp illa **försummats**, ty när gallerna efter segern vid Allia närmade sig Rom, mötte de intet motstånd.*

3.1.5. Preteritum konjunktiv

Enligt SAG (Teleman *et al.* 1999b: 271) kan preteritum konjunktiv av starka verb i modern svenska användas "i formellt språk (framför allt kanslispråk) med ålderdomlig karaktär" för att markera återgivning av "en annan persons yttranden eller tankar": Detta illustreras bland annat med följande exempel, där meningarna med konjunktivformerna återger de tidigare nämnda kritikernas åsikter:

- (15) *Vad beträffar den muntliga prövningen i studentexamen, har kritiken drabbat anordningarna i deras helhet. Det **vore** i och för sig en orimlig fordran att vid ett examenstillfälle kräva ingående kunskaper i ända till 11 ämnen. Därtill **komme** att den tid, som **stode** till buds för prövningen av varje särskild lärjunge, **vore** så kort, att det **låge** helt utanför möjligheternas område att ...*

I denna användning betraktar jag också preteritum konjunktiv som en grammatisk hörsägensmarkör.

3.1.6. Hjälperbena *måste*, *böra*, *kunna*, *inte behöva*

SAG (Teleman *et al.* 1999c: 284) hävdar att en av funktionerna hos hjälperbena *måste*, *böra*, *kunna* och *inte behöva* är markering av ett påstående som talarens slutsats och enligt denna beskrivning skulle de kunna klassificeras som inferentiella evidentiella hjälperbena.

När de används som slutledningsmarkörer, uttrycker alla dessa hjälperbena emellertid dessutom hur sannolik en propositions sanningshalt efter talarens bedömning är och därför är de också epistemiska modala hjälperbena.

Hjälperbet *måste* kan enligt SAG (*ibid.* 308) beteckna "att satsen enligt vad talaren har slutit sig till av tillgängliga fakta med nödvändighet är sann":

- (16) *Jag **måste ha glömt** nycklarna hemma.*

Den motsvarande betydelsen av hjälpverbet *böra* beskrivs (*ibid.* 292) som ett uttryck för "att talaren med hjälp av slutledning kommit fram till att satsens proposition med stor sannolikhet är sann", vilket illustreras med detta exempel:

(17) *Stockholmståget bör vara här när som helst nu.*

Hjälpsverbet *kunna* kan enligt SAG (*ibid.* 299) uttrycka "att givna fakta talar för den teoretiska möjligheten av att verkligheten vid en given tidpunkt faktiskt är på ett visst sätt", som i:

(18) *Kronan kan komma att devalveras igen.*

Hjälpsverbet *behöva* används med denna funktion endast med negation i stället för negerat *måste* och anger "att det inte är nödvändigt att dra slutsatsen att satsinnehållet är sant" (*ibid.* 290), till exempel:

(19) *Det behöver inte ha regnat där i går.*

Då SAG inte skiljer mellan evidentialitet och epistemisk modalitet, är deras beskrivningar inte heller formulerade för att upprätta någon tydlig gräns mellan talarens slutledning och bedömning av sanningshalt. Därför är det en fråga om dessa verbs primära betydelse är evidentiell eller modal epistemisk. Mitt resonemang är att om de även kan användas för att bedöma pålitlighet av ett påstående som inte är något resultat av talarens slutledning, är deras grundbetydelse modal epistemisk snarare än evidentiell. En preliminär korpussökning verkar visa att detta faktiskt är fallet:

(20) *Jag läste det i tidningen så det måste vara så.*

På den grunden kan det slutledas att dessa verbs användning för att presentera talarens slutsats är en pragmatisk utvidgning från deras epistemiska betydelse. Eftersom jag gör antagandet att det inte finns någon skarp gräns mellan semantik och pragmatik, betyder detta dock inte att de inte alls kan betraktas som evidentiella hjälpverb, men i följande undersökning ska jag på grund av omfattningsbegränsningar inte ta med dessa verb.

3.1.7. Verben *måtte*, *verka*, *förefalla*, *tyckas*, *se ut*

SAG påstår att verben *måtte*, *verka*, *förefalla*, *tyckas* och *se ut* kan koda "hänvisning till indicier", vilket kan tolkas som att de också är evidentiella hjälpverb för att markera talarens slutledning.

Hjälperbet *mätte*, preteritumformen av *må*, kan enligt SAG (*ibid.* 306) beteckna "att vissa omständigheter tyder på att satsen är sann", till exempel:

(21) *Du mätte vara säker på din sak som säger något sådant.*

Verben *verka*, *förefalla*, *se ut* och *tyckas* beskriver SAG (*ibid.* 286) som verb "med svag hjälpverbkaraktär" på grund av deras morfologiska och syntaktiska egenskaper. Närmare bestämt har de till skillnad från typiska hjälpverb inte någon defekt eller oregelbunden böjning och de kan vara korrelerat till *göra*. Dessutom kan *förefalla* ta infinitivmärket *att* (se Teleman *et al.* 1999a: 541). Därför, och på grund av att det finns flera verb för att beteckna en mycket likartad betydelse, kan dessa verb betraktas som mer lexikala och mindre grammatikaliserade evidentiella uttryck än hörsägenshjälpverben *lär* och *skola*. På grund av detta och av omfattningsbegränsningar ska jag utesluta dessa verb i följande undersökning.

3.1.8. Perceptionsverb med infinitiv

SAG (Teleman *et al.* 1999b: 576) nämner att perceptionsverb kan konstrueras både med en nominalfras som objekt följt av en infinitivfras och med en *att*-objektsbisats där subjektet motsvarar objektet och predikatet motsvarar infinitivet i den förstnämnda konstruktionen. Därvid betecknar konstruktionen med objekt och infinitiv att den uttryckta händelsen är direkt uppfattad med upplevarens sinnen, medan konstruktionen med en bisats inte gör det. Här är några av de exempel betydelseskillnaden illustreras med:

(22) *Han hörde dem gräva.*

(23) *Han hörde att de hade varit och grävt i Egypten.*

Medan exemplet (18) innebär att upplevaren hörde grävning med egna öron, betyder exemplet (19) att någon annan sade till honom att de omtalade personerna grävt.

Eftersom konstruktionen [perceptionsverb [Nf] [V_{infinitiv}]] nödvändigtvis kodar direkt erfarenhet, kan den betraktas som en syntaktisk evidentiell konstruktion.

3.2. Evidentiella verbkonstruktioner i kroatiskan

Kroatiska verkar ha betydligt färre verbkonstruktioner som kan anses som i någon mån grammatikaliserade evidentiella uttryck än svenska.

Mihaljević (2009: 321-322) visar att perceptionsverb med en objektsbisats inledd med subjunktionen *kako* alltid syftar på en händelse upplevaren direkt uppfattat, medan samma verb med en objektsbisats inledd med subjunktionen *da* inte gör det. Därför betecknar Gnjatović och Matasović (2010: 94) användningen av *kako*-bisatser med perceptionsverb som en syntaktisk evidentiell strategi för att markera direkt erfarenhet, och i min terminologi kallas *kako*-bisatsen som bestämning till ett perceptionsverb för en evidentiell konstruktion. Distinktionen mellan subjunktionerna *kako* och *da* med perceptionsverb i kroatiskan kan jämföras med distinktionen mellan en konstruktion bestående av en objektsnominalfras följd av en infinitivfras och en bestående i en *att*-sats med samma typ av verb i svenskan.

Gnjatović och Matasović (2010: 91) nämner att det i princip är möjligt att använda konditionalis för att markera överföringen av någon annans påstående i kroatiska, men att sådan användning är "mycket stilistiskt markerad". Författarna ger ett konstruerat exempel:

(24) *Prema "Vjesniku", britanska bi flota jutros **napustila** portsmouthsku luku.*

Kroatiska referensgrammatiker (Barić *et al.* 1997: 417-418, Katičić 2002: 75-80, Silić och Pranjković 2007: 195) nämner inte uttryckligen att konditionalisen kan ha denna funktion. Evidentiell markering kan eventuellt ingå i "mildrandet av ett påstående", vilket är en av detta verbmodus betydelser som anges av grammatiker (Barić *et al.* 1997: 418, Katičić 2002: 76).

Den evidentiella användningen av konditionalis är marginellt jämförbar med den motsvarande användningen av preteritum konjunktiv i svenskan, som också är i hög grad stilistiskt markerad i dagens språk.

Gnjatović och Matasović (2010: 91) nämner också konstruktionen *bit će da*, men påstår att den egentligen uttrycker epistemisk modalitet snarare än evidentialitet och är oberoende av kunskapskälla.

När det gäller möjliga evidentiella utvidgningar av epistemiska modala verb, anger Kalogjera (1982: 90) i en kontrastiv studie att serbokroatiska motsvarigheter till engelskans epistemiska *must* "måste" är verbet *morati* och opersonliga konstruktioner med detta *mora da* och *mora biti da*. Det kan förväntas att dessa, liksom de svenska epistemiska hjälpverben, möjligen har evidentiella användningsutvidgningar.

Gnjatović och Matasović (2010: 96-97) påstår på grundval av en enkätundersökning att verbet *činiti se* "verka, förefalla" kodar upplevarens slutsats som är baserad på direkt erfarenhet när det realiseras som ett semikopulativt verb med en nominal- eller adjektivfras i instrumental eller nominativ som subjektspredikativ, dvs. i konstruktionen $[[Nf_{nom}] [Nf_{dat}] se \check{c}initi [Nf_{instr/nom}]/[Af_{instr/nom}]]$, medan det inte gör det när det förekommer i opersonlig form med en bisats. Skillnaden illustreras med följande exempel:

(25) *Čini mi se da je restoran otvoren.*

"Det verkar till mig som att restaurangen är öppen."

(26) *Restoran mi se čini otvoren(im).*

"Restaurangen verkar till mig vara öppen."

Enligt författarna implicerar meningen (26) att talaren ser restaurangen och drar slutsatsen att den är öppen, medan sådan implikation inte är nödvändig i meningen (25). Därför konstaterar de att konstruktionen som i (26) också tjänar som en syntaktisk evidentiell strategi i kroatiskan.

I Čulić-Viskotas (2008) kontrastiva studie av kodning av evidentialitet i kroatiskan och engelskan utforskas i första hand användningen av lexikala uttryck för källhänvisning i olika textsorter och inte de mer grammatiska konstruktioner med evidentiell betydelse som främst behandlas här.

Bašić (2017) undersöker rapporterande verb som uttryck för evidentialitet i kroatiska och engelska vetenskapliga texter. Hennes analys beträffar dock lexikala uttryck i ett visst språkregister och inte mer grammatikaliserade konstruktioner som står i fokus för denna uppsats.

4. Målsättning och hypotes

Målet med denna uppsats är att identifiera och på ett systematiskt sätt beskriva i någon grad grammatikaliserade verbkonstruktioner med evidentiell betydelse och deras användning i modern svenska samt att med avseende på detta jämföra svenska och kroatiska.

I detta ingår att undersöka hur vanliga och hur kontextbundna evidentiella betydelser är hos de enskilda hjälpverb och verbformer i svenskan som kan ha evidentiell funktion. Detta ska sedan försöksvis presenteras som ett system. De element som ska inkluderas i undersökningen är hjälpverben *lära* och *skä*, hjälpverbkonstruktionen *lära skä* samt perfekt och preteritum konjunktiv.

För att visa skillnader i kodningen av evidentialitet, ska det dessutom undersökas vilka som är kroatiska översättningsmotsvarigheter till de svenska evidentiella konstruktionerna.

Den övergripande hypotesen är att svenska kan betraktas som ett språk där evidentialitet är grammatikaliserad i en högre grad än i kroatiskan.

Arbetet är tänkt att vara ett blygsamt bidrag till en fullständigare grammatisk beskrivning av svenskan i enlighet med moderna lingvistiska begrepp, till en bättre förståelse av skillnaderna och likheterna mellan svenska och kroatiska, men också till den allmänna kunskapen om kodningen av evidentialitet i världens språk.

5. Metodologi

Uppsatsen bygger på en kritisk läsning av tidigare beskrivningar som rör forskningsämnet och på en korpusundersökning.

För undersökningen ska datoriserade korpusar användas. De svenskspråkiga korpusar som ska användas är tidningstexter inom korpusen *Korp*, som tillsammans omfattar runt 592 310 000 löpord, och webbkorpusen *svTenTen14*, som omfattar 3 889 895 434 löpord i texter från internetdomänen .se. Dessutom ska den svensk-kroatiska parallella korpusen inom *Korp* användas, nämligen den svensk-kroatiska delen av *The Amsterdam Slavic Parallel Aligned Corpus* som består av skönlitterära texter och omfattar cirka 508 tusen löpord.

För de utvalda svenska evidentiella konstruktionerna ska en sökning i de svenska korpusarna göras, ett stickprov ska extraheras (se kapitel 6.1. för stickprovets storlek) och de ska analyseras enligt relevanta semantiska kategorier, särskilt med avseende på de evidentiella betydelser som anges i teoretisk litteratur: hörsägen, slutledning och förmodan. Därtill ska de svenska konstruktionerna sökas i den svensk-kroatiska parallella korpusen och deras motsvarigheter i de kroatiska texterna ska analyseras.

6. Resultat och analys

I detta kapitel redogörs först för resultaten av korpusundersökningen av de evidentiella konstruktionerna i svenskan och sedan för undersökningen i den svensk-kroatiska parallella korpusen.

6.1. Konstruktioner i svenskan

6.1.1. Hjälperbetet *lär*

Förekomster av hjälperbetet *lär* undersöktes i tidningstexterna inom *Korp* och i webbkorpusen *svTenTen14*. Ett slumpvist stickprov på 300 träffar hämtades ur båda, varav 100 träffar var från subkorpusen bestående av Dagens Nyheter från 1987, 100 från subkorpusen *Press 1997* och *1998*, som omfattar texter från Dagens Nyheter, Göteborgsposten och Svenska Dagbladet, och 100 från Göteborgsposten 2012 och 2013.

I *Korps* tidningstexter gav sökningen på lemmat *lär* 63 389 träffar. Trots att *Korp* har ett skilt lemma för hjälperbetet *lär*, ingick även några presens- och imperativformer av det lexikala verbet *lära* i träffarna. I stickprovet var så många som 98 av 300 träffar former av huvud verbet *lära*, och dessa exkluderades ur analysen. Om man antar att en proportionell del av alla sökningsträffar utgörs av former av verbet *lära*, kan man räkna ut att den relativa frekvensen av hjälperbetet *lär* uppgår till 72,06 förekomster per en million löpord.

I stickprovet är hjälperbetet i 90 av 202 eller 44,55% förekomster en hörsägensmarkör. Oftast, i 56 träffar, har den underordnade infinitivfrasen nutidsreferens och oftast syftar den på ett påstått tillstånd:

- (27) *Trädet finns dokumenterat i papper från 1500-talets mitt och **lär vara** det sista ur Wienerwald från den tiden skogen gick ända dit.* (DN 1987)
- (28) *I lilla emiraten Abu Dhabi **lär** tio procent av världens samlade oljereserver **finnas**.* (GP 2012)

I 24 av träffarna är hjälperbetet en hörsägensmarkör med en perfektinfinitiv, som uttrycker en påstådd handling eller tillstånd i dåtiden:

- (29) *Stradivarius **lär ha behandlat** sina fioler med en särskild fernissa som gjordes av propolis (ett annat ord får kittvax), enligt biprofessor Åke Hansson.* (DN 1998)

- (30) *Li lär ha varit studiekamrat med Michail Gorbatjov men säger sig inte ha något minne av honom från den tiden.* (DN 1987)

I 9 träffar där jag betecknade *lär* som en hörsägensmarkör har verbfrasen med det framtidsreferens och då är hjälpverbets funktioner som hörsägensmarkör och som framtidsmarkör ofta inte helt särskiljbara:

- (31) *Charlotte Perrelli, Niclas Wahlgren, Rickard Herrey, Dan Hylander, Tommy Nilsson, Dr Alban, Ken Ring, Jan Johansen, Peter Wahlbeck, Adam Alsing, Janne Bark, Tommy Ekman, Hannah Graf, Linda Rosing är några av de artister och underhållare som lär kallas till den framtida domstolsförhandlingen i Göteborgs tingsrätt.* (GP 2012)

Bara i 4 träffar finns en specificerad informationskälla i samma sats där *lär*-verbfrasen finns, som i exemplet (29) eller i följande exempel:

- (32) *Enligt legenden lär det simma omkring en storgädda på 15 kilo i sjön, men det tvivlar Raymond Svensson på.* (DN 1987)

Ibland är källan specificerad i en föregående mening, där verbfrasen inte har någon grammatisk hörsägensmarkering, och *lär* används vidare i texten för att tydliggöra att de följande påståendena också hänvisas till den tidigare nämnda källan:

- (33) *Som ett utslag av hennes borgerliga värderingar pekar en kvinnlig socialdemokrat på att Dreber numera både målar naglarna och går klädd i dräkt. Hon lär till och med ha setts i hatt.* (DN 1987)

Korpusdata verkar inte stödja SAG:s tes att hörsägensmarkering är hjälp verbet *lärs* grundbetydelse. I hela tidningstextstickprovet förekommer *lär* i 110 eller 54,45% träffar som en framtidsmarkör utan hörsägenskomponenten. Denna användnings större frekvens kan kanske delvis vara ett dialektalt drag eftersom den är särskilt framträdande i Göteborgsposten, där *lär* är ett framtidshjälpverb i 40 av 67 förekomster, men den är också ganska frekvent i Dagens Nyheter, där hjälp verbet realiseras med denna betydelse i 29 av 73 träffar. Eftersom SAOB, SAG och Kronning alla påstår att *lär* som futurumhjälpverb i modern svenska uttrycker en framtida handling som är talarens förmodan, kan det antas att detta gäller för dessa förekomster i korpusen, fastän det inte alltid framgår entydigt av sammanhanget i exemplen att påståendet är talarens förmodan. Framtids-*lär* kan samförekomma med satsadverbial

som uttrycker olika grader av talarens säkerhet, vilket tyder på att hjälpverbet själv inte har någon bestämd modal epistemisk betydelse:

(34) *Vissa framgångar **lär** hon **säkert nå**, och som kritiker förundras jag ännu en gång över att det faktiskt fortfarande är möjligt.* (GP 2012)

(35) *Mycket av den ångest vi känner i dag **lär kanske bli** obegriplig för framtida generationer, precis som vi i dag har svårt att föreställa oss den religiösa kris som Darwins teorier orsakade.* (GP 2003)

Inte sällan förekommer *lär* med framtidsbetydelse i matrissatser till konditionala bisatser med neutral fakticitet:

(36) ***Orkar hon bara med livet som superstjärna och de ständigt ökade kraven så lär** Lady Gaga bara **bli** ännu större.* (GP 2012)

En vanlig konstruktion för framtidsbetydelsen är hjälpverbkedjan [*lär* [*få* [*V_{finitiv}*]]], som i stickprovet förekommer 6 gånger:

(37) *Men han **lär få vänta** länge på publicitet som ens liknar den som omgav TUFF när föreningen bildades för 20 år sedan.* (DN 1987)

I två förekomster verkar hjälpverbet *lär* ligga utanför de två ovan nämnda betydelserna och i stället markera en proposition om nutiden som talarens slutsats:

(38) *Undersökningen gjordes på uppdrag av moderata samlingspartiet och svarstendensen sammanfaller precis med vad beställaren önskar. Nu **lär** det inte **vara** så enkelt som att intervjuarna med röst eller minspel styr osäkra intervjupersoner. Men även små nyanser i formuleringarna kan ge stora utslag i svarsfördelningen.* (DN 1987)

(39) *Och den **lär vara** av mycket gammalt datum - se bara på skamstraffen som gjorde att många kvinnor i ett inte alltför avlägset Sverige hellre valde dåden än födde en „oäkta“ unge.* (SvD 1997)

I korpusen *svTenTen14* finns lemmat *lär* inte, så sökningen gjordes efter ordformen *lär*, med kommandot att exkludera de träffar där *lär* följs av *sig*, för att minska antalet förekomster av huvudverbet *lära* i resultaten. Denna sökning gav 491 523 träffar. I stickprovet på 300 träffar är 116 av dem former av verbet *lära* och om samma

proportion antas för alla träffar, är hjälpverbet *lärs* relativa frekvens i korpusen 77,5 förekomster per en million löpord.

Hjälpsverbet realiseras som en hörsägensmarkör i 34 eller 18,28% träffar i stickprovet. Även i denna korpus syftar *läs*-verbfrasen med hörsägensbetydelse oftast på ett påstått tillstånd i nutiden, medan den syftar på en förfluten handling 11 gånger:

(40) *de flesta av oss piggas dagligen upp sig med flera muggar kaffe och vi **läs dricka** mest kaffe i världen – ca sex koppar per dag/medborgare.*

(41) *En vårdag på 1700-talet **läs Bellman ha uppvaktat** Gustav III för att få en sommarbostad.*

Källan för det överförda påståendet är vanligen inte specificerad.

Den betydelse hos hjälpverbet *läs* som i stickprovet är överlägset vanligast är framtidsbeteckning, som förekommer i 131 av 184 eller 70,65% träffar. Ofta kan den proposition som är markerad med *läs* tolkas som talarens antagande eller slutsats om framtiden, men ibland verkar den kunna tolkas som ett uttryck för talarens avsikt:

(42) *Det **läs bli** dunder och brak inne i stan och jag **läs vara** där, i alla fall på kvällen!*

Också i *svTenTen14* kan *läs* förekomma med olika epistemiska satsadverbial och är ganska vanligt i matrissatser till konditionala bisatser med neutral fakticitet och i konstruktionen [*läs* [*få* [*V_{finitiv}*]]].

I motsats till Kronnings (2007: 297) beskrivning, enligt vilken hjälpverbet *läs* uttrycker talarens förmodan utslutande för framtiden, betecknar det i 17 träffar talarens antagande eller slutsats om nutiden, till exempel:

(43) *Efter det har min kropp inte fungerat helt enkelt. Ryggskottet **läs bero** på utmattningen med.*

En gång i stickprovet kan hjälpverbet tolkas som ett deontiskt modalt verb som uttrycker krav, vilket är en av de användningar SAOB och Kronning nämner, med en anmärkning att den är dialektal och talspråklig:

(44) *I de fall antibiotika ges **läs det vara** hundar som är inskrivna för stationärvård och behandlingen avslutas senast i samband med hemgång.*

I en förekomst verkar *lär* ha modal epistemisk betydelse och kunna parafraseras med *behöver (inte)* eller *kommer troligen inte att*:

(45) *Det lär inte hända men det KAN hända.*

Denna betydelse kan vara en utvidgning från hjälpverbets deontiska betydelse, i analogi med andra deontiska hjälpverb som också kan användas som epistemiska, men den kan också vara besläktad med dess funktion som framtidsmarkör.

För att sammanfatta, stödjer korpusdata inte SAG:s tes att hjälpverbet *lär* i sin grundbetydelse betecknar att påståendet är sant enligt vad som sägs. Dess vanligaste betydelse verkar i stället vara beteckning av en händelse i framtiden som förmodas av talaren, särskilt i en ledigare stil där talaren oftare talar ur sitt perspektiv. Hörsägensmarkering är dock också en tämligen vanlig betydelse. Den förekommer betydligt oftare i tidningstexter, där mycket överföring av andras påståenden och försiktighet kring källhänvisning förväntas, än på webbsidor, men inte heller där är den vanligare än framtidsbeteckning. I motsats till Kronnings (2007) utsaga enligt vilken *lär* betecknar talarens förmodan bara för framtiden, verkar det kunna markera talarens förmodan även för nutiden, fastän sådan användning är mycket sällsyntare.

Angivelse av talarens slutledning som informationskälla kan också betraktas som en evidentiell betydelse och därför kan hjälpverbet *lärs* båda vanligaste betydelser sägas ha evidentiella komponenter. Både hörsägen och inferens, dvs. slutledning och antagande, klassificeras vanligen som indirekta källor inom evidentiella system, och hjälpverbet *lär* kan alltså kallas för en markör för indirekt evidentialitet.

6.1.2. Hjälpverbet *skola*

Jag sökte efter verblemmat *skola* i tidningstexterna inom *Korp* och i *svTenTen14* och tog ett stickprov på 300 träffar ur båda för att försöka bestämma hur vanlig och utbredd hjälpverbets evidentiella användning är.

Sökningen i *Korps* tidningstexter resulterade i 2 587 082 träffar. I stickprovet visade sig hjälpverbets evidentiella betydelse vara mycket sällsynt; bland 300 förekomster finns bara två exempel där *ska* är en tydlig hörsägensmarkör:

(46) *Förutom det ska även ytterligare 300 matcher utanför Europa vara inblandade i härvan.* (GP 2013)

(47) *Förfrågan **ska ha mötts** med tystnad från New York Times redaktör Jill Abramson. (GP 2013)*

Dessutom finns en träff där korpusen inte ger tillräckligt sammanhang för att det ska bli klart om *ska* bara är en hörsägensmarkör eller om det också betecknar futurum:

(48) *[...] ryktet går att fransmännen, som upprustat Irak, nu också **ska leverera** vapen till Iran. (DN 1987)*

Om stickprovet antas vara representativt för korpusen, uppgår frekvensen av hjälpverbet *skola* med evidentiell betydelse till 25 871 förekomster i hela korpusen eller 43,68 per en million löpord om det sistnämnda exemplet räknas som evidentiellt *skola*, eller 17 247 förekomster respektive 29,12 per en million löpord om det exkluderas.

Sökningen efter verblemmat *skola* gav 19 795 061 träffar i *svTenTen14*. Också i detta stickprov realiseras *skola* sällan som en hörsägensmarkör. Endast i en träff används *ska* nämligen med denna funktion:

(49) *Glaset **ska ha specialtillverkats** på något glasbruk i Småland på uppdrag av Pripps, som firade 150-årsjubileum 1978.*

I två träffar markerar formen *skulle* att en proposition i nutiden är någon annans påstående:

(50) *Däremot har han gjort gällande att moderbolaget **skulle ha gjort** vissa utfästelser angående hans lön.*

Som förväntat efter Kronnings (2007) beskrivning, finns det i båda fallen en lexikalt specificerad källa för påståendet.

Enligt stickprovet kan frekvensen av evidentiellt *skola* i hela korpusen uppskattas till 197 951 förekomster eller 50,89 per en million löpord.

Korpusdata tyder på att hörsägensmarkering är en av de mer marginella betydelserna hos hjälpverbet *skola*. Därför kan dess evidentiella användning tolkas som en utvidgning av dess modala betydelse varvid talaren distanserar sig från ett påstående genom att beteckna det som hypotetiskt och obekräftat.

6.1.3. Konstruktionen *lär ska*

Förekomsten av konstruktionen *lär ska* undersöktes i tidningstexterna inom *Korp* och i *svTenTen14*. Då konstruktionen beskrivs som talspråklig i litteraturen, sökte jag dessutom efter den i *Talbanken*, en liten subkorpus i *Korp* där även talspråksmaterial ingår, men fick inga träffar där.

I *Korps* tidningstexter sökte jag efter lemmat *lär* som möjligen följs av ett subjekt och därefter nödvändigtvis följs av verblemmat *skola*. Sökningen gav 44 träffar, varav 7 egentligen inte var representationer för verbkedjan *lär ska*, utan slumpvisa förekomster av verbet *lära* i slutet av en bisats före verbet *skola* i början av dess huvudsats. Detta resulterar i 37 förekomster i en korpus med 592 310 000 löpord eller 0,062 per en million löpord.

Som det förväntades enligt Kronning (2007), betecknar hjälpverbkonstruktionen i alla träffarna i *Korps* tidningstexter hörsägen. 19 av de markerade propositionerna syftar på ett tillstånd eller en händelse i nutiden, medan 14 syftar på en handling i dåtiden, som är uttryckt med ett perfekt infinitiv:

(51) *Det lär ska vara bra hjärngymnastik att lösa korsord, och vi brukar hjälpas åt om det tar emot.*

(52) *De bägge männen lär ska ha gått utanför puben för att slutföra sin diskussion.*

De fyra återstående exemplen har framtidsreferens och de har samma syntaktiska struktur som de motsvarande konstruktionerna med nutidsreferens:

(53) *Den nermålade kostymen finns i Rättvik och lär ska ställas ut någon gång.*

I *svTenTen14* gjorde jag en sökning efter formen *lär* som följs av verblemmat *skola*, som resulterade i 809 träffar. I ett stickprov på 300 träffar var 13 av dem slumpvisa förekomster av *skola* efter *lära* i stället för konstruktionen *lär ska* och om det här förhållandet går att applicera på alla träffar, får man en frekvens på 774 förekomster i hela korpusen eller 0,2 per en million löpord för hjälpverbkonstruktionen *lär ska*.

Även i detta stickprov är hjälpverbkonstruktionens överväldigande vanligaste funktion hörsägensmarkering, vilket är fallet i 281 utav 287 eller 97,9% träffar. Oftast, i 180 träffar, syftar verbfrasen med *lär ska* som hörsägensmarkör på ett nutida tillstånd eller

handling, 43 gånger har den dåtidsreferens och 58 gånger har den framtidsreferens. De påstådda framtida händelserna är ofta prognoserade väderförhållanden. Några exempel på *lär ska* med hörsägensbetydelse och olik tempusreferens följer:

(54) *Det **lär ska finnas** ett par stugor bevarade, fast jag har aldrig lyckats hitta någon.*

(55) *När jag var riktigt liten hade vi en Finsk stövare som hette Donna. Hon **lär ska ha varit** min barnvakt. Jag minns henne inte.*

(56) *I dag är det strålande solsken, men det **lär ska komma** regn senare påstår väderprofeterna.*

Hörsägensmarkering är dock, i motsats till Kronnings (2007: 298) tes, ändå inte den enda betydelse hos hjälpverbkonstruktionen *lär ska* som är belagd i stickprovet, trots att de andra är mycket sällsynta. I fem träffar verkar konstruktionen beteckna en framtida händelse som antas av talaren, på samma sätt som hjälp verbet *lär*, utan hörsägensbetydelsekomponent, till exempel:

(57) *Det suger att hon åker så sent för då kommer alltid känslor mer starkt så jag **lär ska gråta** när vi säger hej då.*

(58) *Men idrottsplatsen heter Danelid och fotbollsdräkterna är röda och vita, så det **lär ska leva** vidare länge än att dansken är inblandad på något vis.*

Dessutom verkar *lär ska* kunna tolkas som en beteckning för talarens antagande om nutiden i en träff:

(59) *Men på de allra flesta ställen så är det vakthavande befäl inom räddningstjänsten (som visst **lär ska heta** något annat nu) som ställer kraven.*

Korpusanalysen har bekräftat SAG:s (Teleman *et al.* 1999: 305) påstående att hjälpverbkonstruktionen *lär ska* är sällsynt i skriftspråket. Detta gäller även för dagens lediga internetspråk, fastän konstruktionen ändå är vanligare där än i tidningstextspråket. Hjälpverbkonstruktionens överväldigande vanligaste betydelse är hörsägensmarkering, men det har visat sig att beteckning av talarens antagning också är en möjlig betydelse, åtminstone hos vissa brukare.

6.1.4. Perfekt

Jag försökte hitta exempel på perfektformer som betecknar en handling vid en bestämd förfluten tidpunkt enligt hörsägen eller talarens slutsats i *Korps* tidningstexter genom att söka efter en sträng som innehåller verbformen *har* som kan följas av ett subjekt eller ett satsadverbial, en supinumform som kan följas av objekt och rumsadverbial, och ett vanligt tidsadverb som uttrycker en bestämd tidpunkt i det förflutna, eller en subjunktion som kan inleda en bisats som gör det¹. Det gav inga träffar med ett av de eftersökta tidsadverben och i ett stickprov på 300 träffar identifierade jag bara tre förekomster där perfekt används med en specificerad tidpunkt och kan tolkas som evidentiellt. I alla dessa tre verkar det beteckna hörsägen:

(60) *5 500 spritsmugglare har gripits då de försökte smugla in sprit i Ukraina.* (DN 1987)

(61) *Tio av dessa tolv tjejer har gjort sexdebut när de var 15 år eller yngre.* (GP 1994)

(62) *Per Kaufmann, vd för bolaget i Sverige, informerade anställda att varuhuset omedelbart skulle stängas. Personalen fick inte röra sig fritt i varuhuset efter personalmötet. Anledningen? Risk för förstörelse och stölder, enligt vd Per Kaufmann. För Sydsvenskan förklarar han att det har hänt när företaget stängt butiker i andra länder.* (GP 2013)

Träffarna är dock för få för någon semantisk analys.

6.1.5. Preteritum konjunktiv

En sökning efter former av preteritum konjunktiv i *Korps* tidningstexter ger mestadels formen *vore* och eftersom *vore* är den enda konjunktivpreteritumform som någorlunda frekvent används i modern svenska, antog jag att en sökning efter former som exkluderar *vore* lättare skulle kunna få fram texter skrivna i en ålderdomligare stil, där hörsägensmarkering med preteritum konjunktiv skulle kunna förväntas. Emellertid finns i ett stickprov på 300 träffar ur denna sökning, som gav 2257 träffar alltihop,

¹ Söksträngen var följande: [word="har"][deprel = "SS" | deprel = "FS" | deprel = "MA" | deprel = "CA" | deprel = "VA" | deprel = "OA" | deprel = "NA" | deprel = "AA"]* [(msd = "VB\SUP\AKT" | msd = "VB\SUP\SFO")] [deprel = "IO" | deprel = "OO" | deprel = "FO"]*[deprel="OO"]*[deprel = "RA" | deprel = "AA"]*[word = "igår" | word="i fjol" | word="ifjol" | word="i höstas" | word="i vintras" | word="i våras" | word="i somras" | word="i morse" | word="dagen därpå" | word="när" | word="då"]

endast två exempel där preteritum konjunktiv skulle kunna tolkas som en beteckning för någon annans påstående, båda med hjälpverbet *få*:

(63) *Om glasnost menade Brodsky att den **finge** visa sig i bokutgivning, ej blott i vackert tal. Hans Nobelpris har ännu inte tillkännagetts för rysk publik.*
(DN 1987)

(64) *Berömt är hans uttalande i "Vägen till Flandern" om biblioteken som gärna **finge** brinna när deras innehåll inte kunnat hindra kriget.* (SvD 1997)

I söksträngen för *svTenTen14* utslöt jag både formen *vore* och formen *mätte*, som annars ofta förekom i exempel som egentligen var på norska. En sådan sökning gav 12 361 träffar och i ett stickprov på 300 träffar hittade jag bara en där preteritum konjunktiv markerar någon annans påstående, som egentligen står i ett citat från en 1800-talstext:

(65) *I Skånes kalender utgiven 1878 står följande. "Österut från byn vid stora landsvägen **funnes** för några år sedan vallar och gravar [...]"*

Korpusundersökningen har som förväntat visat att preteritum konjunktiv i nutida svenska knappast används för att uttrycka hörsägen.

6.1.6. Sammanfattning av resultaten för *lär*, *skola* och *lär ska*

Uppgifterna om användningsfrekvens av *lär*, *ska* och *lär ska* i *Korps* tidningstexter är sammanfattade i Tabell 1. Kolumnerna visar från vänster till höger andelen förekomster med evidentiell betydelse bland verbets alla förekomster, relativfrekvensen av verbet med evidentiell betydelse per en million löpord i korpusen samt hur ofta hjälpverbet med evidentiell betydelse betecknar hörsägen och förmodan:

Tabell 1. Användningsfrekvens av de evidentiella markörerna *lär*, *skola* och *lär ska* i *Korps* tidningstexter

	% evidentiell betydelse	relativfrekvens i korpusen	hörsägen	förmodan
<i>lär</i>	100 %	72,26	44,55%	54,45 %
<i>skola</i>	1 %	43,68	100 %	0
<i>lär ska</i>	100 %	0,062	100 %	0

Samma uppgifter för webbkorpusen *svTenTen14* visas i Tabellen 2:

Tabell 2. Användningsfrekvens av de evidentiella markörerna *lär*, *skola* och *lär ska* i *svTenTen14*

	% evidentiell betydelse	relativfrekvens i korpusen	hörsägen	förmodan
<i>lär</i>	98,91%	76,66	18,68%	81,32%
<i>skola</i>	1 %	50,89	100 %	0
<i>lär ska</i>	100 %	0,2	97,9%	2,1 %

6.2. Översättningsmotsvarigheter till svenska evidentiella konstruktioner i kroatiskan

Då den tillgängliga svensk-kroatiska parallella korpusen, *The Amsterdam Slavic Parallel Aligned Corpus*, innehåller mycket få texter som är översatta från svenska till kroatiska, bestämde jag mig för att inkludera även de texter som är översatta från ett tredje språk till både svenska och kroatiska i undersökningen. Det bör påpekas att detta utgör en allvarlig nackdel i metodologin eftersom den evidentiella betydelsen i en svensk text inte behöver finnas i originaltexten, men jag gör antagandet att korpusen ändå kan tyda på hur de betydelser som är liknande de svenska evidentiella konstruktionernas betydelser uttrycks på kroatiska.

Den parallella korpusen i allmänhet gav mycket få resultat, men jag ska trots detta redovisa för dem eftersom vissa mönster kan märkas.

6.2.1. Hjälperbet *lär*

Sökningen efter lemmat *lär* i den svensk-kroatiska parallella korpusen gav bara 50 träffar, varav 8 var former av huvudverbet *lära* och 3 förekom i meningar som inte verkade vara rätt länkade med sina kroatiska motsvarigheter.

Med 32 förekomster är den överlägset vanligaste funktionen av hjälperbet *lär* i korpusen framtidsbeteckning, som ofta kan tolkas som talarens förmodan. Oftast, i 27 fall, står i den motsvarande kroatiska meningen en futurumform utan någon bestämning som explicit uttrycker att det handlar om talarens förmodan, till exempel:

- (66) a) *Hans-Erik Wennerström är en långsint och småsint djävul som inte lär glömma er i första taget.*

b) *Hans-Erik Wennerström je zlopamtilo i sitničavi gad koji vas **neće brzo zaboraviti.***

En gång är en proposition markerad som talarens slutsats i kroatiskan genom att den står i en konsekutiv bisats medan den står i en samordnad sats utan någon konjunktion i den svenska texten och en gång innehåller den kroatiska meningen ytterligare ett epistemiskt modalt adverb:

(67) a) [...] *en hel miljon lär väl **inte** han få* [...]

b) [...] ***nije vjerojatno da će on dobiti** milijun* [...]

Två gånger är talarens förmodan angiven lexikalt i kroatiskan genom att verbfrasen med *lär* motsvaras av verbformen *očekujem* "jag förväntar mig" och en underordnad bisats som innehåller propositionen:

(68) a) *Dussel har erhållit en trampbormmaskin, så jag **lär snart åka på en ordentlig undersökning.***

b) *Dusselu je stigao zubarski stroj na nožni pogon i **očekujem da će me ubrzo pregledati.***

I en träff betecknar *lär* talarens förmodan om nutiden, där den kroatiska texten har en vanlig presensform, och i en träff betecknar det en förmodan om dåtiden, där den kroatiska meningen har ett epistemiskt modalt adverb:

(69) a) *Äsch, Peter lär de väl **inte ha stulit*** [...]

b) *Petera **sigurno nisu ukrali.***

Hjälperbet *lär* betecknar hörsägen i 5 träffar, fyra gånger om ett påstående i nutiden och en gång om ett i dåtiden. Två av dessa har kroatiska motsvarigheter där hörsägen inte är markerad på något sätt, exempelvis:

(70) a) *Det **lär finnas** något ordspråk om torrskodd på trygga land* [...]

b) ***Postoji izreka: "Visoko i suho, sveto i sigurno."***

Två förekomster har kroatiska motsvarigheter med verben *činiti se* "verka, tyckas" eller *izgledati* "se ut" i en opersonlig konstruktion med en underordnad bisats, vilket talar för Gnjatovićs och Matasovićs (2010: 96-97) tes att dessa verb i en sådan konstruktion i kroatiskan kan uttrycka vilken som helst indirekt informationskälla:

- (71) a) *En journalist på DN lär ha frågat honom och fått ett snäsigt svar.*
b) *Izgleđa da ga je jedan novinar iz DAGENS NYHETER pitao o tome i ovaj se okomio na njega.*

Ett exempel har en kroatisk motsvarighet där hörsägen är lexikalt uttryckt med en opersonlig form av ett yttrandeverb:

- (72) a) *De hjälper honom mer än oss, om det nu är den där lilla konstiga krabaten som lär vara deras tjänare.*
b) *Ona više pomažu njemu nego nama , ako je to ono malo stvorenje za koje kažu da im je sluga.*

6.2.2. Hjälpverbet *skola*, konstruktionen *lär ska* och preteritum konjunktiv

Jag försökte hitta evidentiella användningar av hjälpverbet *skola*, konstruktionen *lär ska* och av preteritum konjunktiv i den svensk-kroatisk parallella korpusen. Emellertid är konstruktionen *lär ska* inte ens belagd i korpusen, preteritumkonjunktivformer förekommer 116 gånger, men aldrig med evidentiell funktion, och i ett stickprov på 500 träffar med hjälpverbet *skola* hittade jag inga exempel på evidentiell användning.

6.2.3. Perceptionsverb med infinitiv

För att pröva om en bisats inledd med subjunktionen *kako* i kroatiskan och objekt med infinitiv i svenskan som bestämmningar till perceptionsverb verkligen är motsvarigheter för att koda direkt uppfattning, sökte jag i korpusen efter vanliga perceptionsverb: *höra, se, titta, titta på, lukta, känna*, som följs av ett objekt och en infinitiv. Sökningen gav 44 träffar, av vilka 4 inte innehöll den eftersökta konstruktionen och i 13 fall hade den kroatiska texten inget perceptionsverb eller handlingsuttryck som stimulus för perceptionen.

De kroatiska motsvarigheterna till 20 av träffarna har den förväntade *kako*-bisatsen, till exempel:

(73) a) *Mikael dirigerade taxin till Henrik Vangers nyskottade gårdsplan, där han ställde väskorna på brokvisten och såg bilen försvinna tillbaka mot Hedestad.*

b) *Mikael je navodio taksu do svježe očišćenog dvorišta Henrika Vangera, gdje je stavio torbu na verandu i gledao automobil kako nestaje u smjeru Hedestada.*

Fem träffar har kroatiska motsvarigheter med ett verbalsubstantiv som perceptionsverbets objekt, som också alltid verkar koda direkt uppfattning:

(74) a) *Hon tittade rakt in i Mikael Blomkvists ögon och kände paniken rusa genom kroppen och tog ofrivilligt ett steg tillbaka.*

b) *Gledala je ravno u oči Mikaela Blomkvista i osjetila nalet panike kroz tijelo i spontano ustuknula za korak.*

Vidare har en av de kroatiska meningarna en bisats med subjunktionen *gdje* och tre av dem en bisats med subjunktionen *da*.

Korpusdata tyder på att en bisats inledd med subjunktionen *kako* i kroatiskan och objekt med infinitiv i svenskan som bestämmingar till perceptionsverb ska betraktas som varandra motsvarande konstruktioner för att uttrycka direkt uppfattning, och att nominalisering verkar ha samma funktion i kroatiskan.

7. Diskussion

Korpusundersökningen tyder på vissa aspekter av de svenska evidentiella hjälpverbens användning som inte var kända från tidigare beskrivningar, särskilt när det gäller hjälp verbet *lä*r.

Av analysen framgår att den vanligaste betydelsen hos hjälp verbet *lä*r i korpusarna är beteckning av en framtida handling enligt talarens slutsats eller förmodan, särskilt i webbkorpusen, som ska återspegla en ledigare och talspråkligare stil. Om korpusen antas vara representativ, kan man dra slutsatsen att detta också är hjälp verbets mest typiska funktion i modern svenska, i motsats till SAG:s (Teleman *et al.* 1999: 305) hävdande att dess grundbetydelse är hörsägensbeteckning. Tvärtemot Kronnings (2007: 297) tes, visar korpusdata att *lä*r också kan beteckna talarens förmodan eller slutsats med nutidsreferens, fastän en sådan användning är betydligt sällsyntare än en med framtidsreferens. Hörsägensmarkering är dess nästvanligaste betydelse och den realiserar oftast i meningar utan någon annan beteckning av källan för den markerade propositionen. Icke-evidentiella betydelser hos hjälp verbet *lä*r verkar också finnas, men de är mycket sällsyntare och därför skulle *lä*r kunna betecknas som ett tämligen specialiserat evidentiellt hjälp verb. Då både inferens, som är en gemensam benämning för slutsats och förmodan, och hörsägen ofta inom evidentiella system klassificeras som indirekta informationskällor (se t.ex. Willet 1988: 57), kan hjälp verbet *lä*r betraktas som en markör för indirekt informationskälla.

Hjälperbet *skola* har många betydelser, varav hörsägensmarkering är en av de ovanligare och mer marginella. Därför kan dess evidentiella betydelse tolkas som en utvidgning av dess modala betydelse motiverad av talarens distansering från ett påstående genom att beteckna det som hypotetiskt.

Hjälperbketdjan *lä*r ska förekommer rätt sällan i de undersökta korpusarna. Hörsägensbeteckning är dess avlägset vanligaste funktion, men i motsats till Kronnings (2007: 298) beskrivning verkar den inte vara den enda. Konstruktionen verkar nämligen också kunna beteckna talarens förmodan om framtiden eller nutiden hos vissa brukare och därför skulle den liksom hjälp verbet *lä*r kunna klassificeras som en markör för indirekt informationskälla.

Perfekt med evidentiell betydelse visade sig vara svårt att hitta i korpusen, men enligt tidigare beskrivningar täcker det också både inferens och hörsägen och om det är fallet, skulle det också kunna betraktas som en markör för indirekt informationskälla.

Preteritum konjunktiv med evidentiell funktion är som förväntat helt marginellt i korpusarna och var enligt litteraturen en hörsägensmarkör i äldre svenska.

Alla dessa hjälpverb och verbformer kodar någon typ av indirekt informationskälla, i motsats till direkt källa, som är omarkerad och inte betecknas med hjälp av några grammatiska medel. Användningen av evidentiella markörer är dock inte grammatiskt nödvändig, utan den beror på pragmatiska omständigheter. Därför kan svenska sägas ha ett delvis grammatikaliserat evidentiellt system som kan skilja mellan direkt och indirekt informationskälla.

När det gäller jämförelsen med kroatiskan, är korpusmaterialet för litet för några pålitliga slutsatser. Emellertid framgår det redan av litteraturen att kroatiska inte har några specialiserade grammatiska evidentiella markörer som skulle kunna likställas med de svenska evidentiella hjälpverben, utan att evidentiella betydelser utanför mycket specifika syntaktiska kontexter som perceptionsverbbestämningar uttrycks med adverb och andra lexikala uttryck, och korpusundersökningen talar för denna tes. Om lexikon och grammatik betraktas som ett kontinuum, kan evidentialitet alltså sägas vara mer grammatikaliserad i svenskan än i kroatiskan.

8. Avslutning

I denna uppsats försökte jag först med hjälp av litteraturen identifiera grammatiska element såsom hjälpverb, verbformer och syntaktiska konstruktioner i svenskan och kroatiskan som uttrycker källan för uppgifterna i ett påstående och som därför skulle kunna betraktas som evidentiella. Efter att ha identifierat de svenska hjälpverben *lära*, *skola*, hjälpverbkonstruktionen *lära ska* samt perfekt och preteritum konjunktiv som möjliga evidentiella markörer, gjorde jag en korpusundersökning som gav några insikter om deras användning i modern svenska. Min slutsats är att man kan tala om ett evidentiellt system som skiljer mellan direkt och indirekt informationskälla i svenskan, och att dessa konstruktioner skulle kunna beskrivas som markörer för indirekt informationskälla.

Å andra sidan visade det sig att kroatiskan inte har sådana grammatiska element som uttrycker evidentiell betydelse utanför specifika syntaktiska kontexter och att evidentialitet därför kan sägas vara en mer grammatikaliserad kategori i svenskan än i kroatiskan, trots att den tveklöst inte är fullständigt grammatikaliserad i något av de två språken.

I framtiden vore det intressant att studera de svenska evidentiella markörernas diakrona utveckling och möjliga likheter på detta område med besläktade språk och grannspråk för att bättre förstå vad som kan betraktas som grammatikalisering av evidentialitet i svenskan.

Litteraturförteckning

- Aikhenvald, Alexandra Yurievna (2004). *Evidentiality*. New York, Oxford University Press.
- Barić, E., Lončarić, M., Malić, D., Pavešić, S., Peti, M., Zečević, V. och Znika, M. (1997) *Hrvatska gramatika*. Zagreb, Školska knjiga.
- Bašić, Ivana (2017) *Glagoli izvješćivanja kao nositelji dokaznosti u tekstovima znanstvenih radova na engleskome i hrvatskome jeziku*. Sveučilište u Zagrebu, doktorsavhandling.
- Bybee, Joan (1985) *Morphology: A Study of the Relation between Meaning and Form*. Amsterdam, John Benjamins.
- Chafe, Wallace och Nichols, Johanna (Red.) (1986) *Evidentiality: The Linguistic Coding of Epistemology*. Norwood, Ablex Publishing Corporation.
- Chafe, Wallace (1986) Evidentiality in English Conversation and Academic Writing. I Chafe, Wallace och Nichols, Johanna (Red.) *Evidentiality: The Linguistic Coding of Epistemology*. Norwood, Ablex Publishing Corporation, s. 261-272.
- Čulić-Viskota, Adelija (2008) *Kodiranje dokaznosti u engleskom i hrvatskom jeziku: kontrastivna analiza*. Sveučilište u Zagrebu, doktorsavhandling.
- de Haan, Ferdinand (2005) Encoding speaker perspective: Evidentials. I: Frajzyngier, Z., Hodges, A. och Rood, D. S. (Red.) *Linguistic Diversity and Language Theories*. Amsterdam, John Benjamins Publishing Company, 379-417.
- de Haan, Ferdinand (1999) Evidentiality and Epistemic Modality: Setting Boundaries. *Southwest Journal of Linguistics* 18 (1), 83-101.
- Diewald, Gabriele och Smirnova, Elena (2010) Introduction. Evidentiality in European languages: the lexical-grammatical distinction. I: Diewald, Gabriele och Smirnova, Elena (Red.) *Linguistic Realization of Evidentiality in European Languages*. Berlin, De Gruyter Mouton, s. 1-14.
- Gnjatović, Tena och Matasović, Ranko (2010) Evidencijalne strategije u hrvatskom jeziku. I: Birtić, Matea och Brozović Rončević, Dunja (red.) *Sintaksa padeža*.

- Zagreb, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje och Osijek, Filozofski fakultet Sveučilišta u Osijeku, s. 89-99.
- Goldberg, Adele (2006) *Constructions at Work: The Nature of Generalization in Language*. Oxford, Oxford University Press.
- Goldberg, Adele (1995) *Constructions: A Construction Grammar approach to argument structure*. Chicago, University of Chicago Press.
- Hopper, Paul och Traugott, Elizabeth Closs (2003) *Grammaticalization*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Jacobsen, William H. Jr. (1986) The Heterogeneity of Evidentials in Makah. I: Chafe, Wallace och Nichols, Johanna (Red.) *Evidentiality: The Linguistic Coding of Epistemology*. Norwood, Ablex Publishing Corporation, s. 3-28.
- Katičić, Radoslav (2002) *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*. Zagreb, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Nakladni zavod Globus.
- Kronning, Hans (2007) Les auxiliaires "médiatifs" en suédois à la lumière du conditionnel épistémique et du futur aléthique en français. I: Begioni, Louis och Muller, Claude (Red.) *Problèmes de sémantique et de syntaxe: Hommage à André Rousseau*. Lille, Université Charles-de-Gaulle-Lille 3, s. 287-309.
- Kronning, Hans (2002) Kunskapens källa i språket: Om modalitet och evidentialitet i svenska, franska och tjuyska. I: Bartning, I., Falk, J., Fant, L., Forsgren, M., Jacobsson, R. M. och Nystedt, J. (Red.) *Mélanges publiés en hommage à Gunnel Engwall*. Stockholm, Almqvist & Wiksell International, s. 227-232.
- Mihaljević, Milan (2009) The Structure of Complements of Verbs of Perception in Croatian. I: Franks, S., Chidambaram, V. och Joseph, B. (Red.) *A Linguist's Linguist: Studies in South Slavic Linguistics in Honor of E. Wayles Browne*. Bloomington, Slavica Pubs, s. 317-353.
- Mushin, Ilana (2001) *Evidentiality and Epistemological Stance: Narrative retelling*. Amsterdam, John Benjamins Publishing Company.
- Palmer, Frank R. (2001) *Mood and Modality*. Cambridge, Cambridge University Press.

- SAOB = *Ordbok över svenska språket, utgiven av Svenska Akademien*. (1893 -) Lund, Svenska Akademien. tillgängligt på www.saob.se (hämtat januari 2019).
- Silić, Josip och Pranjković, Ivo (2007) *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*. Zagreb, Školska knjiga.
- Teleman, U., Hellberg, S. och Andersson, E. (1999a) *Svenska Akademiens grammatik 2. Ord*. Stockholm, Svenska Akademien.
- Teleman, U., Hellberg, S. och Andersson, E. (1999b) *Svenska Akademiens grammatik 3. Fraser*. Stockholm, Svenska Akademien.
- Teleman, U., Hellberg, S. och Andersson, E. (1999c) *Svenska Akademiens grammatik 4. Satser och meningar*. Stockholm, Svenska Akademien.
- van der Auwera, Johan och Plungian, Vladimir (1998) Modality's Semantic Map. *Linguistic Typology* 2, 79-124.
- Willett, Thomas (1988). *A Cross-Linguistic Survey of the Grammaticization of Evidentiality*. *Studies in Language*, 12 (1), 51–97.

Sammanfattning

I denna uppsats gjordes ett försök att, utgående från teoretiska beskrivningar av evidentialitet samt från vissa aspekter av konstruktionsgrammatik och grammatikaliseringsteori, på grundval av en kritisk läsning av tidigare grammatiska beskrivningar av svenska och kroatiska identifiera verbformer, hjälpverb och konstruktioner som skulle kunna betraktas som evidentiella markörer i dessa språk. Hjälpverben *lär* och *skola*, hjälpverbkonstruktioner *lär ska* samt perfekt och preteritum konjunktiv identifierades som sådana i svenskan och därefter genomfördes en korpusundersökning av dessa, som visade några aspekter på deras användning i nutida svenska. Dessutom undersöktes deras översättningsmotsvarigheter i en svensk-kroatisk parallell korpus. Hela studien tyder på att svenskan har ett delvis grammatikaliserat evidentiellt system som skiljer mellan direkt och indirekt informationskälla och att evidentialitet är en mer grammatikaliserad kategori i svenskan än i kroatiskan, fastän den tveklöst inte är fullständigt grammatikaliserad i något av de två språken.

nyckelord: evidentialitet, hjälpverb, konstruktion, svenska, kroatiska

Sažetak

U ovom se radu pokušalo, polazeći od teorijskih opisa evidencijalnosti te određenih postavki konstrukcijske gramatike i teorije gramatikalizacije, na temelju kritičkog čitanja postojećih gramatičkih opisa švedskoga i hrvatskoga prepoznati glagolske oblike, pomoćne glagole i konstrukcije koji bi se mogli smatrati oznakama evidencijalnosti u tim jezicima. Pomoćni glagoli *lär* i *skola*, konstrukcija *lär ska* te perfekt i konjunktiv preterita prepoznati su kao takvi u švedskome te je zatim provedena korpusna analiza tih elemenata, koja je pokazala neka obilježja njihove upotrebe u suvremenom švedskom. Osim toga, istraženi su njihovi prijevodni ekvivalenti u švedsko-hrvatskome paralelnom korpusu. Čitav rad upućuje na zaključak da se švedski može smatrati jezikom s djelomice gramatikaliziranim evidencijalnim sustavom koji razlikuje izravne od neizravnih izvora informacija te da je evidencijalnost u švedskom gramatikalizirana u većoj mjeri nego u hrvatskom, iako je neupitno da ni u jednom od dvaju jezika nije potpuno gramatikalizirana.

ključne riječi: evidencijalnost, pomoćni glagol, konstrukcija, švedski, hrvatski

Abstract

Starting out from theoretical descriptions of evidentiality and certain assumptions of construction grammar and grammaticalisation theory, this paper aimed to identify verb forms, auxiliary verbs and constructions that could be regarded as evidential markers in Swedish and Croatian on the basis of a critical reading of earlier grammatical descriptions of these two languages. Auxiliary verbs *lär* and *skola*, the construction *lär ska*, as well as the perfect and the preterite subjunctive were identified as such in Swedish, after which a corpus analysis of these was carried out that showed some aspects of their use in contemporary Swedish. Furthermore, their translation equivalents in a Swedish-Croatian parallel corpus were investigated. The whole study suggests that Swedish could be considered a language with a partially grammaticalised evidential system that distinguishes direct from indirect information sources and that evidentiality is more grammaticalised in Swedish than in Croatian, although it is unquestionable that neither of the two languages have fully grammaticalised evidentiality.

keywords: evidentiality, auxiliary verb, construction, Swedish, Croatian